

KNJIŽEVNE ILUSTRACIJE I KATEHEZA

Drago Šimundža

FIKCIJA I STVARNOST KNJIŽEVNIH DJELA

Književnost je, bez sumnje, najprozirnije ogledalo stvarnosti, osobito ljudskoga života. Sve se u njoj, na jedan ili drugi način, ogleda i odražava: duhovna stanja i društvena zbivanja, čovjek i njegov svijet; vjera i nevjera, subjektivna stanovišta i kruta stvarnost.

Dakako, sve je to najčešće dano „fiktivno”: u priči, slici ili simbolu. Uopće, naracija, figurativnost i simbolika bitne su odrednice književnosti. Ali s druge strane, sve je to u pravoj književnosti toliko stvarno i doživljeno da samo po sebi postaje općom paradigmom, primjerom ili ilustracijom svakodnevne konkretnosti, zbivanja i misli. Čovjek se, naime, može lako „naći” u ponuđenoj priči, ideji ili doživljaju književnog junaka, dotično samoga pisca. Jer koliko god literarni primjeri bili „fiktivni”, odraz su ili, bolje, svjedočanstvo širokog životnog iskustva.

TREBA LI NAM KATEHETSKA „ČITANKA” IZ KNJIŽEVNOSTI?

Kada je riječ o književnosti i katehezi, pada mi na pamet njihova raznolikost i komplementarnost. Naime, koliko god im je različit

pristup i cilj, jedna i druga ulaze u bitna pitanja i intimna područja ljudske stvarnosti u sveukupnosti životnoga iskustva. Konkretno, kateheza po svojem pozivu ide za aktualiziranjem vjerske pouke, za posvješćenjem vjere kroz životno iskustvo, što književnost također na svoj način opisuje i prati. Očito, na toj crti njihova dodira književnost bi mogla ponuditi svoja viđenja i plastično pokazati kako se i koliko se vjerska stvarnost, odnosno osnovne životne istine i vrednote, odražavaju i doživljavaju u životu. Uz niz drugih aspekata i komponenata, književnost zanimaju i vjerska stanovišta; zato ona često odražava svijest vjerskog života i iskustva, otkriva problematiku i prati prihvaćanje i doživljavanje svetoga.

U vezi s tim već duže razmišljam da bi našim kateheticama i katehetima dobro došao širi tematski izbor iz naše i svjetske književnosti, kojim bi s vremena na vrijeme u književnoj slici ili pjesničkoj riječi osvijetlili svoja izlaganja, vjeronaučne pouke. Na nekim katehetskim sastancima, posebno na ljetnim katehetskim školama, bilo je i o tome riječi. U vezi s tim zamolilo me je uredništvo „Kateheze” da izradim kratak prilog za ovu našu reviju s nekoliko primjera iz naše književnosti koji bi mogli odgojno djelovati na suvremenu mladež. Prijedlog sam prihvatio, koliko zbog važnosti same

stvari, toliko također kao pokus: da se vidi ima li smisla jedan takav pothvat, koliko može pridonijeti uspjehu naše kateheze i, što je vrlo važno, kako će ga naši katehete i katehistice ocijeniti, što će sami o tome reći. Konačno, treba li nam katehetska čitanka iz književnosti?

ULOGA I VAŽNOST AUTENTIČNE KNJIŽEVNE RIJEČI

Ovdje u ovom prilogu nije moguće stvar u cjelini predočiti, još manje za sve dobi i prigode nešto izabrati. Shvatimo ovo pokusnim radom. Ako bude koristan, trebalo bi ga proširiti i tematski obraditi: sa nekoliko kraćih ilustracija za svaku vjeronaučnu cjelinu i temu, možda na različitim sadržajno-umjetničkim razinama da bi korisnici imali mogućnost stanovitog izbora prema prihvatljivosti svoje vjeronaučne skupine.

Ovdje sam pred sobom imao srednjoškolski vjeronaučni program i u vezi s tim srednjoškolsku izobrazbu. Uzeo sam u obzir naše domaće pisce, mahom iz srednjoškolskog programa. Iako književnost ima svoja lica i naličja, tj. pozitivne i negativne primjere – i ne treba umišljati da postoji samo neki idealni svijet, samo idealna književnost – birao sam djela i tekstove u kojima motivi i poruke potiču na prihvaćanje osnovnih vjerskih životnih vrednota. Namjerno sam bio teološki usmjeren jer je to bit kateheze, ali u jednoj široj čitanci i izbor bi sigurno bio širi. Jer važna je autentična riječ književnog djela, kao ilustracija života ili konkretno osvjetljenje katehetske poruke, u svim dimenzijama prakse i problemima koji se nameću. Naime, književna vjerodostojnost bića i njegov dosluh s Bitkom (s Bogom), bilo da je riječ o vjerskoj, moralnoj, etičkoj, biološkoj, psihološkoj ili općenito društvenoj stvarnosti, istini i doživljaju, ako su autentično dani i doživljeni, imaju izravno ili neizravno životnu, a to znači i katehetsko-vjersku funkciju. S tim u vezi, kateheza bi trebala posezati za književnim primjerima i ilustracijama više zbog aktualiziranja svojih stanovišta i produbljivanja samih pitanja nego zbog nekog književnog klišeja, životnoga recepta ili gotove pouke.

Ovaj ćemo kratki izbor orijentirati na nekoliko većih i manjih tematskih jedinica. Moći će poslužiti pri obradi sličnih katehetskih tema ili širih vjeronaučnih cjelina.

BIBLIJSKO-KATEHETSKA PORUKA KRANJČEVIĆEVA „MOJSIJA“

„Davnina mrkla prošlost zastire,
otkako si u svojem Edenu
iz zemlje prvog stvora izveo,
udahnuo mu dušu besmrtnu,
al' to bi mrva s tvoje mrvice.” (*Mojsije*)

Silvije Stahimir Kranjčević (1865–1908) – najveći mislilac među našim pjesnicima i najveći pjesnik među našim misliocima – iskreno vjeruje u Boga, ali ga često muče životni nemiri i sudbinska pitanja. To ide dotle da na mahove pesimistično gleda na svijet i na život. Njegova ga duhovna razina neprestano vraća temeljnim životnim istinama i ljudskim vrednotama.

Najznačajnija starozavjetna ličnost, Mojsije, poslužila je našem pjesniku kao motiv vjerskog, duhovnog, etičkog i rodoljubnog određenja čovjeka. Riječ je o Mojsijevu razgovoru s Bogom, o molitvi da Gospodin izvede njegov narod iz ropstva. Naravno, pišući ovu lijepu pjesmu, Kranjčević je mislio i na naš narod. No bitne su ovdje vjerske i etičke refleksije.

Vjersko-etičko nadahnuće „Mojsija“

Molitva i etička dilema

Mojsije se, kaže pjesnik, obraća molitvom Bogu; ali u toj molbi traži nešto što otvara nova vjersko-etička pitanja:

„Izvedi narod moj, o Gospode(...)
Prokuni kletvom krvne silnike
i spasi narod moj, o Gospode!”

Može li se moliti Boga za tako što? Može li Bog nekoga kleti? Mojsije, očito, samo ljud-

ski rasuđuje. Stoga mu Bog odgovara, poučava ga:

*„Ah luda želja! da, al' ljudska jest!
Da kunem kletvom krvne silnike,
da bijem narod, a zbog naroda,
o stvore moj?! A zašto da bih ja
zbog jednog stvora drugi kido stvor?!
Gle zapad tamo, istok amo gled'
i sjever ondje i ovuda jug,
a sve sam ovo napunio ja
života klicom, svim je mio vijek
i svačije je pravo disati.
A ti sad tražiš sam da pogazim
u prirodi mi zakon najveći!”*

Bog dakle upozorava Mojsija, a preko njega svakog čovjeka da je on stvoritelj svijeta i temelj moralnih zakona. Time rješava dilemu kletve i ropstva. Ni jedno ni drugo nisu dopušteni. No baš zato što ropstvo nije dopušteno po Božjem moralnom redu, Mojsije nastavlja:

*„Nedohvatni su sudi, Gospode,
u kojima se nama pojavljaš,
i zakoni su tvoji vječiti,
a da bi crv tvoj mali, sićušni,
sa stožerima tvojim drmao.”*

Pjesnik tako preko Mojsija priznaje da je Božji sud iznad ljudskoga i da nam je Božja providnost često nedohvatna. No upravo zbog toga što je čovjek stvorenje i slika Božja, on nosi u sebi mnoge odlike i seže uvijek za većim i boljim u povijesti i životu.

Čovjekovo „rodbinstvo” s Bogom i ljudsko dostojanstvo

Kranjčević se preko Mojsija ispovijeda: čovjek je stvorenje Božje i slika Njegova. To mu omogućuje da se duhovno uzdiže iznad svih stvorenja i da surađuje sa samim Bogom. Na temelju tog vjerskog stanovišta pjesnik ističe ravnopravnost naroda i etičko ponašanje u društvu:

*„Davnina mrkla prošlost zastire,
otkako si u svojem Edenu
iz zemlje prvog stvora izveo,
udahnuo mu dušu besmrtnu,
al' to bi mrva s tvoje mrvice!
I odonda smo svi mi smrtnici*

*komadić tvoga bića velebnog.
Pa sve što jesmo – sitni, maleni,
al' tvog smo ipak bića čestica!
I čovjek eto gord sa rodbinstva
sa vječitijem tvojim iskonom,
o Gospode, o silni Jehova,
ponosit diže čelo prevedro
i teži tamo gore nad zemlju (...)
gdje njegova je duha kolijevka.
Pa, Gospode, o, reci, vječiti,
Je l' ljudsko čelo za to stvoreno,
da u prah pada ropski, kukavno,
i one ruke u koje si ti
u tajne svijeta postavio ključ,
o reci, jesu l' tako slabašne,
da nijesu vrijedne s tobom, Gospode,
a u čast tvoju vladu dijeliti?
O klanjam ti se, silni Jehova (...)
Izvedi narod moj, o Gospode,
izvedi ga iz ropstva zlopatna
i ne daj da ti stvor na oblik tvoj
u prahu leži, čelom puzeći!”*

Sloboda je bitna oznaka čovjeka. Ona ne dozvoljava ropstvo. Dostojanstvo ljudskog bića, osobe, sveto je i u Božjim očima. Zato Bog prihvaća Mojsijevu molitvu i izvodi njegov narod iz sužanjstva.

Božja dobrota i lakomislenost naroda koji se klanja zlatnom teletu

Bog izvodi izraelski narod iz Egipta. No taj narod, slika povijesnih kretanja i ljudske nestalnosti, nije na visini svojega poziva; na mahove zaboravlja i na samoga Boga:

*„I prosuo se narod pustarom
ko oblaci od guste prašine,
kad zaigraju kolo vjetrovi.
A što je život – ko i pustara,
a što su ljudi – ko i prašina,
a nad svim visi krilo udesa (...)
Pred silnim ljudstvom gorio je stup
od crne zemlje pa sve do sunca.
A usred stupa žario se prst
na ruci silnog Boga Jehove.
'Ovuda!' – strašno grmio je glas.”*

Na žalost, ni Mojsije nije bio uvijek na visini. I on, vođa i prorok, kao da nije dorastao svom pozivu; pun ideala, u jednom će času i on u njih posumnjati. Stoga će ga Gospodin

upozoriti:

*„I tebi baš, što goriš plamenom
od ideala silnih, vječitih,
ta sjajna vatra crna bit će smrt:
mrijeti ti ćeš kada počneš sam
u ideale svoje sumnjati!”*

Koliko puta taj isti glas odjekuje u životnoj stvarnosti djevojaka i mladića koji su u mladosti puni vjere i ideala, u životu iznevjerili tu vjeru i ideale? U ovim Kranjčevićevim riječima krije se duboka psihološka stvarnost. Čovjek duhovno i životno propada kad počne sumnjati u se i u svoje ideale; slikovito rečeno, kada se poput izraelskog naroda, o čemu ovdje Kranjčević pjeva, počne „klanjati zlatnom teletu”. Pjesnik ipak i nakon takvih koraka i gorke stvarnosti sugerira molitvu. Mojsije moli:

*„Oprosti, vječni, silni, svemožni,
u naroda je krivi prorok prav
i narodi su djeca velika,
što lako im je kupit igračke!
Oprosti im, o silni, svemožni,
izvedi narod moj, o Gospode!”*

Eto, to su glavne misli i poruke Kranjčevićeva „Mojsija”, zapravo našega pjesnika, koji nam pruža široke životne ilustracije i duboke misaone refleksije. Razložito ih je upotrijebiti u biblijskoj katehezi o stvaranju čovjeka, o njegovu božanskom porijeklu i etičko-humanim porukama kršćanstva.

VJERNIČKI LIK MATIJE GUPCA U ŠENOINOJ „SELJAČKOJ BUNI”

Kršćanstvo je u biti poruka spasenja. Njegova osnovna polazišta jesu vjerske istine i etička stanovišta, ljubav prema Bogu i čovjeku. Naime, vjeru, ufanje i ljubav, o kojima nam Krist u svojem evanđelju govori, praktično slijede moralne i humane vrline. Plemenitost i dobrota cilj su kršćanskog odgoja; humanost i društvena pravda, jednakost među ljudima i sloboda

bitne su oznake našega svjetonazora. Nasilje je, naprotiv, nijekanje kršćanstva.

Međutim, ni kršćanska povijest nije prošla, a na žalost ni danas ne prolazi bez svojih naličja. Bilo je i ima zla i u kršćanskom svijetu. To zlo – povijesno, društveno zlo – izaziva često drugo zlo: borbu, otvorenu borbu protiv javnoga zla i nasilja. Kad je riječ o obrani, osobnoj ili zajedničkoj, i kršćanska moralka dopušta samoobranu, osobito obranu ljudske egzistencije i dostojanstva. U tom smislu možemo shvatiti i našu seljačku bunu iz 1573. godine i njezina vođu Matiju Gupca. (Nas ovdje upravo zanima njegov vjernički lik.)

„Za svetu slobodu u ime Boga”

Krist u evanđelju jasno govori o slozi, ljubavi, miru, ali i dostojanstvu ljudske osobe, o osnovnoj jednakosti svih ljudi. Kad se to ne ostvaruje, dolazi do nepravda, nasilja i međusobne mržnje. Jedan takav isječak krute povijesne stvarnosti opisao je naš veliki književnik August Šenoa (1838–1881) u romanu „Seljačka buna”.

Zašto se Gubec i njegovi seljaci bune?

Teško stanje hrvatskog seljaka, kmeta, i posebno gramzljivosti i nasilja pojedinih velikaša, nadasve Tahija, prisilili su kmetove da se dignu na ustanak: da silom traže svoja ljudska prava, društvenu jednakost i slobodu. U stvari, Šenoa prikazuje Gupca kao nosioca pozitivnih, humanih, u biti kršćanskih, etičkih i društvenih ideala. Dapače, vjera i evanđeoska poruka ohrabruju i potiču kmetove kojima njihovi župnici izdašno pomažu. Oni se ne bune protiv vjere i vjerskog reda – kako bi neki htjeli – nego, naprotiv, nadahnuti vjerom i vjerskim naukom o svojem dostojanstvu djece Božje i o pravu na slobodan život, traže „staru pravdu”, kako oni kažu, „i svetu slobodu u ime Boga”.

Gubec je u Šenoinu romanu – a takav je uistinu i bio – plemenit i pravičan čovjek, vrlo religiozan i pobožan. Štiti, koliko može, siromahe i sirote, prihvaća i pomaže Jani koju je Tahij osramotio, zalaže se za razumnost, strpljivost i slogu, moli za red i mir, dapače, bole ga u duši nesloge i svađe hrvatskih plemi-

ća, muče ga bijeda i poniženja kmetova, seljaka. Šenoa ga pjesnički predstavlja nakon jedne krvave bitke između hrvatskih velikaša za Susjedgrad, s izrazom dubokih nacionalnih i vjerskih osjećaja:

„Na humku kraj Susjeda sjedi čovjek sam sred tihe noći i bulji u dol, na krvavo razbojište – Matija Gubec. Bulji i pita se sam:

– Čija je ona krv što poput noćne rose dršće na travi? Naša.

– Čije su blijede one lešine kojih se krvavom kosom poigrava noćni vjetar...? Naše.

– Čije je ono crno garište gdje je pod pepelom zakopana sreća jednog cijelog života? Naše.

– Čiji je onaj krvavi mač koji u travi blisiče? Naš.

– A čije je ovo cijelo prokletstvo? Naše.

I zaplače čovjek suzom čemernom...” (Pet st. hrvatske književnosti, XL, str. 102–103.)

Kad drukčije nije išlo, Gubec se odlučuje za izravnu borbu, za bunu i ustanak. No to nije bila sebična buna ili bezobzirna revolucija. U stvari, Šenoa cijelu stvar povijesno i etički motivira. Središnji motiv i nadahnuće jesu kršćansko shvaćanje i određenje čovjeka. S dubokom vjerom u duši, s molitvom na usnama kmetovi traže svoja prava. Stoga romanopisac često ističe Gupčevu misao: „U ime Boga! Za staru pravdu!” (isto, str. 236. i drugdje).

Neslomljiva vjera Matije Gupca

U tom duhovnom ozračju, prožetu vjerskom sviješću, i Šenoinu postupnom izlaganju povijesnih nereda i nasilja koja su u trajnom sukobu i razilaženju s vjerskim postavkama i etičkim načelima, lik Matije Gupca izbija u prvi plan, i to ne samo kao lik prirodno dobra i poštena čovjeka nego nadasve kao primjeren lik plemenitog i izgrađenog vjernika.

Gupčeva molitva prije bitke

Sav je Gupčev lik humano i vjerski motiviran. Dapače, i u samoj borbi, a posebno nakon poraza i u času smrti. Evo kako ga Šenoa predstavlja donoseći njegov govor i molitvu prije same glavne bitke:

„Braćo moja!” – obraća se Gubec svojim seljacima. „Evo na istoku izlazi sunce, slavan sijeva nad gorom dan i gleda nas tu pod zastavom svetom, gleda nas, taj zgaženi hrvatski puk (...). Pošteni smo, ljudi smo (...) i vapijemo da se do Boga čuje: slobode nam daj, pravice nam daj, o Bože, i mi nosimo neumrlu dušu i spodobu (sliku) Božju, i mi smo tvoja djeca (...)

Gospoda idu na nas (...) Al ne bojte se bljeskanja njihove sablje, uz njih je sila i bijes, uz nas je pravo i Bog (...)

Tad skoči Vagić pred Gupca i viknu dignuv sablju:

– Matija! budi nam kraljem!

– Umuknite! – zagrmi Gubec – ja neću biti nego slobodan čovjek. Al sjetimo se Kralja Nebeskoga, k njemu uzdignimo srca!

I skinuv kalpak, kleknu vojvoda, klekoše kapetani, kleknu cijeli puk. Gubec reče:

– Bože pravedni! Bože milostivi! Evo na tvrdoj zemlji kleče pred tobom tvoja uboga djeca. Iz dubine srca svoga vapimo k Tebi. Smiluj se, usliši nas, oslobodi nas. Otvoreno je pred tobom naše srce, Ti vidiš da smo pravednici. Raskrili nad nama milostive ruke da budemo slavni pod tvojom zastavom. Oslobodi nas! Amen!

– Amen! – zamormori svjetinom. 'Amen!' šapnuše blijede usne Janine, koja je sklopljenih ruku klečala kod crkvenih vrata i buljila u Matiju Gupca (...)

– Na noge, braćo! (...) Na noge! za staru pravdu, za svetu slobodu u ime Boga!” (isto, str. 232–233).

Gupčevo povjerenje u Boga nakon poraza

Društvene okolnosti nisu bile naklone Gupcu i njegovim sumišljenicima. Suočeni s turskim prijetnjama i napadima, hrvatski velikaši okrutno guše bunu pri čemu im pomaže i carska vojska. Gubec je sa svojim doista izgubio bitku, ali ga ni poslije poraza ne napušta pouzdanje u Boga. Vjera ga u najtežim časovima ohrabruje i jača. Velikodušno se predaje i izlaže svoj život da bi zaštitio preživjele seljake. S tom nakanom pregovara s banskim namjesnikom i traži od njega pomilovanje za svoje suborce. Kad

mu je Alapić, zaklevši se, kako je to Gubec tražio, na „krv Spasitelja”, obećao pomilovanje za njegove suborce, Gubec odlaže pušku i predaje se: „Evo me, uzmi me”. I na to prozbori svojima:

„Zbogom, braćo! – okrenu se Gubec, kaže Šenoa, zadnjim junacima svoje čete koji suzrim okom oko njega klečahu – dignite se, samo pred Bogom prigiba se koljeno. Pali smo. Bog je tako htio. Ja ću pasti, ali vi živite, vratite se među svoje, nek ne izgine naše pleme. Ne klonite, Bog će dati, doći će dan svete slobode...” (isto, str. 238–239.).

Posljednja ispovijed Matije Gupca

Poslije svih kušnja i neprilika koje je doživio, Gupca je čekala okrutna smrt. Iako su mu župnici bili savjetnici i pomagači, a vjernici kakav je bio i sam suradnici i suborci, u danom času moglo mu se činiti kao da je i Crkva protiv njega, kao da ga je i Bog napustio, to više što je tada na banskoj stolici sjedio zagrebački biskup. Međutim, Gubec nije klonuo. Njegova je vjera sve nadjačala. Znao je da ga Bog neće ostaviti. Njegova je kalvarija bila pred njim, ali je nepokolebljivost njegove vjere bila sposobna podnijeti i posljednji križ. Stoga se pred smrt, piše Šenoa, obraća svojem suradniku, nekadašnjem brdovačkom župniku Ivanu Babiću:

„Sutra, oče, valja mi mrijeti. Tako je sudio Bog. Ne marim. Slava mu, ja umirem prav, i Bog je pravednik, ufam se, doći ću k njemu. Oprosti mi, duhovni oče, da sam tebe pozvao (...) Bog mi je dao žarko srce da osjetim svaku suzu, svaki uzdah puka iz koga sam niko. Ljubim taj puk koji me rodi, ljubim grudu koja me hrani (...) No pustimo zemlju, prema nebu lebdi mī duša – nastavi sužanj kleknuv – oče, utri mi put do raja, molim te, razgriješi mi dušu. Sve ću ti grijeha reći. Zamrzio sam na gospodu uistinu po razlogu, ali su mi i gospoda braća, ljudi, a mržnja je grijeh. Bog oprosti meni i njima...” (isto, str. 252–253.).

Gupčeva vjera i molitva na samrti

Očito, čitav Gupčev lik odražava duboku vjeru i kršćansku nadu. Poput Krista na križu i

on jednako moli i oprašta. Iskreno ispovijeda svoje grijeha i moli Boga za oprostjenje. „Sve svoje grijeha ispovijedi mi sužanj skružene duše”, kaže njegov ispovjednik (isto, str. 253.). U tom kršćanskom skrušenju, usprkos svim kušnjama, pristupio je Gubec smrtnom času:

„Oče, sad je na meni red – šapnu”, pripovijeda Ivan Babić, „Bog mi pomози! Bog pomози puku! – Krvnik se primaknu, ali Gubec, piše Šenoa, mahnu rukom: U kraj, da se pomolim. Blagoslovi me, oče!” – reče svojem ispovjedniku.

Zatim „kleknu na zemlju, prekrsti se i reče glasno:

– Bože! Ohrabri me, jači me! Ne daj da s tijelom pogine duša. Za pravo i slobodu sam se digo, za nju mrem. Svima opraštam – i Tahu i Gregorijancu. Blagoslovi me, oče!

I stavih ruke – kaže Babić – na njegovu glavu, a bilo mi je da će puknuti zemlja.

– Sinko, idi u miru, grijesi su ti oprošteni – rekoh.

– Amen! – dahnu sužanj, i krvnik ga spopade...” (isto, str. 254.).

Nije li Gupčeva vjera primjer u mnogim našim zgodama i nezgodama?

KRATKI IZBOR IZ NAZOROVE RELIGIOZNE POEZIJE

Mnogi su naši pjesnici i književnici obrađivali vjerske motive, uzimali vjerske sadržaje za predmet svojih djela. Među njima se širinom vjerskih tema ističe Vladimir Nazor (1876–1949). Donijet ćemo ovdje bez komentara nekoliko njegovih pjesama. Samo ćemo prema sadržaju naznačiti glavnu poruku dotične pjesme, kako bi se kateheti lakše snašle pri eventualnom čitanju jedne ili druge prilikom katehetske pouke.

Nazorova molitva Očenaša

Pjesma je sastavljena od više dijelova. Navo-

dimo ovdje samo jedan dio:

*Kruh naš nam svagdanji daj!
Jer ti si nam dao to tijelo,
Kroz koje se rasiplje – kao
Kroz kapljicu rose trak sunčev
U sedmero duginih boja –
Najtoplija zraka tvog srca
U sedmero tvojih darova,
– Jer ti si posadio u nj
Glad i žeđ, da doznamo što je
gladovat i žeđnet;
Pa da budemo uvijek žedni
Kruha sa dlanova tvojih,
Vode sa izvora tvog. (...)
I od Zla nas izbavi!*

– Stablo

*Jer od Zla i Dobra još stoji
Pred nama, na dohvatu. Još se
Okolo njega ovija zmija.
I naša srca se ljudska
Nadimlju; a što su šira,
To manje primaju tebe.
I mi već ne znamo tko smo
i čiji smo.*

– Čuvaj nas od Zla,

*Dok idući na tvoje vrhunce,
Noseći ti sve svoje plode
Sa ovih njiva zemaljskih
U tebe nas ne nestane.*

– Amen!

(Oče naš, koji jesi na nebesi)

Vjera u Boga i nutarnja borba za tu vjeru

Životni, duševni, pa i vjerski nemiri često prate čovjeka. I sumnja može doći na pamet. No iskustvo Božje prisutnosti duboko ostaje u duši i pobjeđuje sve nemire kad se Bog iskreno želi i traži.

*Bože, ja sam uvijek nosio te živa
Na dnu duše svoje: u burne trenutke
Obijesti, i kad cijelu noć je šutke
Kopala mi srcem sumnja hladna, siva.
Našah te u sebi i kad sve sam vrutke
Vjeri pečatio, i kvas, što ga liva
Tvoja ljubav u nas, gušio, i tkiva
Nade u glib baco niz drum svoj i pute.
Ja sam se rvao s tobom, velji Bože!*

*Svladan rukom tvojom, poraza svu sreću
Spoznah, i znam što ti blaga sila može.*

*I jer borbu s crvom ti prezreo nisi,
Osjećam u duši vjeru uvijek veću.
I sve biće moje prema tebi klisi*

(K Bogu)

Himna povjerenja i zahvale

Iz Nazorove pjesme *Svet* donosimo ovdje samo središnju poruku: izraz povjerenja i zahvalnost Bogu za život; pjesnik liturgijski intonira svoju vedru molitvu, koju pjeva ševa u visinama:

Svet!

Svet!

Svet!

*Slava ti, Gospode, slava
za život taj kratki što ti mi ga dade;
Za sjemenku uzrelih trava
Što u kljun mi pade;
Za gnijezdo,
Za glas,
I za let!*

Svet!

Svet!

Svet!

*Hvala ti, Gospode, hvala
Za radosti male i roj dugih zala;
Za trnje,
Za listak,
Za cvijet!
Za kapljice rose; za iskre sunčane;
Za zimske pahuljice bijele;
Za ruke ti vješte što za me su splele
Ko veliko gnijezdo
Taj čarobni svijet!*

Svet!

Svet!

Svet!

*Slavim te za draču ljutu
Što na mom je posija putu;
Za vjetar i kišu što ljuto me mlavili;
Za mrak i za maglu što dugo me davili (...)*

Svet!

Svet!

Svet!

*Pjevaju nebeski krugovi
U mojim žilama, Gospode.
I osjećam da bivam čist
Ko kristal, i mek kao vosak,
I lagan ko list.*

(Svet)

Kajanje za vjerski nemar i vraćanje Bogu – Božiću

*Koliko puta ti se za me rodio,
O malo dijete Isuse!
Al zvijezda k tebi mene nije vodila.
I ja sam tebe tražio
Po vrtovima, štono sam ih sadio
Uz moje rijeke proljetne,
U zlatnom dvoru, što sam ga gradio
Na vrhu gore jesenje.
A kad vidjeh da se rađaš samo
sred tamne mrzle ponoći,
U špiljama i stajama,
I ja sam za te takav konak spremio
Na mome polju zimskome.
Al u noć onu najdužu
Po mojoj stazi šetali su vihori,
Po mojoj njivi valjali se smetovi,
A vukovi su sjedjeli
Na pragu moje pećine (...)
Al noćas ja te osjećam u sebi,
O malo dijete Isuse! (...)
Pred žamorima ljudskijem,
Maleno svjetlo sja;
I ulaze tri sjene,
Tri stara gorda putnika
Što čitav svijet su obašli:
Car mojih sanja proljetnih,
Kralj mojih ljetnih zanosa,
Knez mojih tuga jesenjih.
I prostrijevši na tlo
Najljepše svoje darove,
Na koljena se spuštaju,
I ko tri gipka jablana
Pred onim sitnim, što se netom rodilo,
Do zemlje se prigibaju.*

(Božić)

Nazor je i ovdje, kao i obično, simboličan.
Trebalo bi reći da su pjesnički simboli, car, kralj i

knez, odnosno proljeće, ljeto i jesen u stvari tri
pjesnikove dobi: mladost, zrelost i starost?

Navještanje – Blagovijest i pjesnikova vizija posvećenja zemlje

Anđeo Božji – Vjesnik – dolazi k Mariji i
javlja joj da će po Duhu začeti i roditi Sina
Božjega:

*I Vjesnik reče:
– Zdravo!
Ti puna milosti
Blagoslovljena nek si među ženama,
Ti prva, koja neće
Zemaljskim mlijekom doći
Onoga što će, u te sišav, niknuti
Iz tvoga krila.
– Gospodu
Nek sveđ je slava!
Njegova ja sam službenica.*

Pjesnik se zatim obraća zemlji i izriče svoju
viziju njezina posvećenja i prednosti pred dru-
gim planetima:

*I Vjesnik kliknu:
– Zdravo!
Ti prva među zemljama,
Što Gospodnja ih ruka rasija
Po prostorima.
Hvaljena nek si među svjetovima,
Što kao roj,
Uz skladan let i blistav sjaj,
Oko njegov oblijeću!
Kroz grudi jedne žene
I u te On će sići,
I ti ćeš, zrno sićušno
Među svjetovima svemirskim,
Postati rodna sjemenka,
Što jednog dana od nje će niknut
Najljepše carstvo Gospodnje.*

(Vjesnik)

Kršćanski doživljaj smrti – Bolesničko pomazanje

*Iznova k vama ja se vraćam, svete
Masline, što vas sadio moj djedo
I gajio moj otac, a još dijete –*

Pod vama ja sam sanjareći sjedo (...)

*Sa duga puta ja vam dođoh, svete
Masline, crn i trul ko i panj zimi, –
Jer čas već stiže da i ono dijete,
Ko djed i otac, od vas dar svoj primi.*

*Što sada trebam, vi ćete mi dati.
U krevet leć ću što se u njem rodih.
Svoj časak smrtni ja ću dočekati
Na žalu s kojeg jednom i odbrodih.*

*I hoću da tu jadnu put mi – što je
Krštena bila vodom iz bunara
Otoka našeg – u čas smrti moje,
Pomaže ulje maslinika stara.*

(Posljednja pomast)

Uskrsnuće tijela – Eshatološka vizija „novoga neba i nove zemlje”

Vjera nas uči, a i fizički je odavno znano da će sva ova životna i konkretna stvarnost uminuti, da će se promijeniti. Kada će i kako će to biti, to ne znamo. Znamo, međutim, da će i tijelo na Sudnji dan uskrsnuti i da će doći „novo nebo i nova zemlja” i da će novi, uskrsnuli čovjek u uskrsnulom tijelu s tijelom i duhom vječno živjeti. Evo kako to naš pjesnik Vladimir Nazor doživljava:

*Dan strašni Gnjeva, Suda i Trpljenja
Čeka na krajnim međama vjekova,
Da sve do zadnjeg ispune se slova
Riječi proroka i prijatnje Otkrivenja.*

*Od želje jedne Svemogućeg Htijenja
Nebesa će se raspasti. I nova
Tkiva će prestići od tih pramenova
Ruka što vječno pretvara i mijenja.*

*I jer ta sila dalje tka i mota,
Svemir će doći do novog života.
I niknut će iz krila ljepšeg svijeta
Nov čovjek – puk će anđela mu oči
Vidat, a uhom prisluhnut će moći
Šumu zvijezda i pjevu planeta.*

(Novi čovjek)

ČOVJEK PRED VJEČNOŠĆU

Vječnost! Što je to?

Sve se mijenja, svega nestaje, a čovjek u svojoj biti ostaje. Svima nam je jasno da se iz dana u dan mijenjamo, a ipak mi smo oni isti koji smo bili prije više godina; unatoč svim mijenama i promjenama identični smo sami sebi. Dapače, i poslije tjelesne smrti, i prije uskrsnuća, čovjek je subjekt svojega života i djela. Omogućuje mu to njegov duh, njegova besmrtna duša. Po njoj se čovjek razlikuje od svih vidljivih Božjih stvorova. Zahvaljujući njoj, njezinoj besmrtnosti, svi stojimo pred vječnošću. Čeka nas vječni život, po uskrsnuću tijela u potpunosti našega bića, s tijelom i dušom, jedinstveno.

Besmrtnost ljudske duše

Bog je, uči nas Sv. pismo, izravno stvorio ljudsku dušu, udahnuo je čovjeku besmrtni duh. Stoga naš pjesnik Petar Preradović (1818–1872) pjeva:

*Teci, dušo, Božje vrelo, teci
u zahvalnost Boga previšnjega,
stvorenja mu pridruži se jeci,
što se njemu svud odzivlju s njega!*

*Hvale glasom priznaj mu i reci:
i ja, Bože, tvoja sam biljega,
sitna kaplja krijesnica u rijeci
tvoga svjetla vijekom tekućega!*

*Po tebi sam tvog obraza slika,
posestrima tvojijeh duhova;
po tebi sam divna i velika.*

*Tvorna sila umnijeh tvorova;
po tebi sam zemskijeh stvora dika,
neumrla iznimka njihov!*

(Priznanje)

Misao na vječnost ili tragika jednog susreta i grijeha

U svojoj noveli *Misao na vječnost* Janko Les-

kovar (1861–1949) podsjeća na svijest o vječnom životu i na moralnu odgovornost svakoga čovjeka za svoje čine. Naime, spontano osjećamo da je svatko u svakom času odgovoran za svoja djela; upućuju nas na to prirodni zakoni i uči vjera: u vječnosti se, konačno, dobro nagrađuje, a zlo kažnjava. Naravno, ne smijemo nikada zanemariti Božju milost i ulogu sakramenata u našem životu. Stoga kršćanin ne smije očajavati. Naprotiv, vjera mu daje šansu i poziva na radost...

Previše introvertiran, zatvoren u se, Leskovarov junak Đuro Martić na temelju nekih fizičkih zakona otkriva da će ga jedan njegov čin uvijek pratiti, da će ga i u vječnosti progoniti:

„Oh, Bože, Bože, ništa ne izgiba, ne propada, sve, sve je vječno. Ah, što me to samo toliko glava boli... Kad umrem, možda će duša poput misli prhati sa zvijezde na zvijezdu. Ah divote, ona će saznati prošlost svih vjekova, sve, sve je to zabilježeno u svemiru, ništa nije izginulo; svjetloslika svakog trena otisnuta je u svemiru...” (Pet stoljeća hrvatske književnosti, LIX, str. 142–143.).

Grieh Đure Martića

Što to muči Leskovarova junaka? Zašto on tako osjeća i razmišlja? Muči ga jedan njegov grijeh. Tragedija jednog grijeha: on je zaveo jednu djevojku i ona se ubila zbog toga.

Pisac – spomenimo i to – zgusnutim stilom, gotovo simbolično, impresionistički slika događaje. Đuro se tako sjeća svojeg nevinog djetinjstva, svoje vjere i neporočnosti prije svojeg odlaska u škole, u Zagreb:

„Na zemlji leži zlatni sjaj sunca. Zelena bukova šumica tamo prijeko tako je divna, a ubava dolinica, kojom protječe potočić, tako je mila, mila. On se vratio iz škole, sam je u sobi, svi su negdje na polju, rade. U sobu pada sjajno svjetlo sunčano kroz malene prozorčice. U sjeni u kutu visi raspelo. Neizrecivo lagodno bijaše mu u srcu. I sunčev sjaj i zelena šumica i ubava dolinica sve bijaše neopisivo čarobno; on nije znao zašto, no to bijaše osjećanje nevinosti.” (isto, str. 143.).

Međutim, Đuro odlazi u grad. Ondje će zaboraviti na svoju djetinju nevinost i vedrinu.

Doživjet će grijeh i tragediju. To će ga stalno progoniti – do ludila. Pisac vrlo impresivno, psihološki snažno, ta dva sudbonosna događaja doziva u pamet svojem junaku:

Prvi susret i grijeh

„I jednoga proljetnog dana sjeđaše on u tihoj sobici (...) Polagano se otvore vrata, a na njima se pokaza kćerka gospodareva. Ona uzdrhta i htjede da se vrati, ali nije mogla. Neodlučna oklijevajući uđe.

Nije digao glave, ali je sve čuo i osjećao. Čuo njene lagane korake, šuškanje haljina, pa i disanje. Ona je drhtala, prignula se i klekla.

– Oprostite, ja sam tu, oprostite, ne mogu dulje...” (isto, str. 143.).

Razočaranje i smrt

„Ali jednoga jutra opet je u svojoj sobici klonuo. I opet je ona došla i preda nj kleknula.

– Ah, što od mene bježiš, što me se kloniš?

On mučашe.

Ona ustade.

– Nemoj, nemoj! – zavapi očajna. Sve si mi uzeo, sve, sve, sve...

I opet nije imao riječi da je utješi.

– Ah, pojmem. Ja sam tebi odurna, nećudoredna, iskvarena. Ah znam, no vidjet ćeš. Ti ćeš vidjeti...

Ona se brzo udalji, on pođe za njom, htjede je vratiti, ali nje već ne bijaše.

Uze šešir i ode, pa se istom uvečer vrati.

Vrata njezine sobe bijahu otvorena, ljudi ulazili i izlazili. Dogodi se nesreća.

On uđe nesvjesno.

Pred njim ležaše ona mrtva, poškrapana krvlju...” (isto, str. 144.).

Osjećaj odgovornosti i krivnje

Sjećajući se svega toga, Đuro i sam doživljava tragediju. Poludio je. Stalno mu se nametala misao odgovornosti i krivnje, osjećaj grijeha:

„Oh, Bože, Bože, i taj dan je u svemiru, i s njime ću se gore sastati! (...) Zar ću ja morati opet to gledati?

Da, gledati u vječnosti! Grešnici, grešnici

neće vidjeti ondje ništa, ništa; oni će gledati samo svoje nedjelo, svoju žrtvu na sve vijeke vjekova..." (isto, str. 144.).

Lakomislenost Đurina vladanja i konačna tragedija mnogostruko opominju. Kršćanin ne bi smio nikada pasti u očaj. Vjera bi morala biti oslonac i nada, puna povjerenja i ljubavi... U Bogu treba više gledati milosrdnog oca nego strogo suca. No Božja dobrota i ljubav prema nama i nas obavezuju.

Pisac je izvrsno uočio tragediju grijeha. Grijeh je u biti sam po sebi pakao. Bog ga, istina, skrušenom pokajniku oprašta, ali nas isto tako opominje i upozorava da ga se klonimo i čuvamo.

JELKIN BOSILJAK – SIMBOL VJERNOSTI I LJUBAVI

Malo je realističkih romana u kojima ne izbijaju na vidjelo patnje i nevolje u životu, pa čak nemiri i lomovi. To je redovito potka i osnova romanesknog tkiva. Jer život je često rizičan, izazovan i mukotrpan. Treba se na to spremi...

Jedan od uzbudljivijih i, unatoč neporočnosti glavnih junaka Jelke i Iva, jedan od dramatičnijih naših romana svakako je roman Eugena Kumičića (1850–1904) *Jelkin bosiljak*. Spomenimo ga zbog njegovih lirskih kvaliteta i plemenitosti glavnih junaka, posebice zbog Jelkine i Ivine vjernosti i ljubavi. Zbivanja su vrlo dramatična, napeta; odraz su vječne borbe dobra i zla u čovjeku i u ovom našem svijetu. Radnja se događa uglavnom u Istri.

Ljepota Istre i plemenitost Jelke i Ive

„Hrvatska Istra – piše Kumičić – u ljepoti ne zaostaje za ostalim hrvatskim zemljama (...) Grebenasti rtovi, sjenovite drage, tamne uvale, zeleni ohoji, pitome šumice, strme vrleti, ogromne i nad morem viseće klisure, sve se to

orijentacije

prepleće i izmjenjuje u neopisivu skladu (...)

Na jednoj od najviših klisura, do pet stotina stopa visokoj, bijeli se malen gradić Jasnovo", rodno mjesto Jelke i Iva Marića (Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 46, str. 55.).

Nevina i bezazlena Jelkina duša sva je plivala u njezinu crnom, velikom i dubokom oku iz kojega je sijevao čist i nepokvareni naravni razum (...) U Jasnovu govorilo se da Jelki na daleko nema para. Ona je svojom ljepotom sve zasjenila, radinošću sve natkrilila, pametnim razgovorom svima prednjačila, ona je bila ures jasnovačke župe. (isto, str. 60.).

Jednako plemenit i drag bio je i Ivo Marić. „Kako je bio čvrst mladić i na dobru glasu, nije mu bilo teško naći brod na koji da se ukrca (...) Nekoliko dana prije odlaska dozvolio mu kapetan da skoči do Jasnova da se oprost s rodbinom. Ivo je posjetio roditelje, dao si iznova ucijepiti boginje, ispovjedio se i pričestio, izljubio s majkom i ocem, te otišao na Rijeku ladom trgovca Mate." Ploveći pored Jasnova, „na Jelkinu prozoru opazio je Ivo da leprši nešto bijelo. Djevojčica ga pozdravljala i mahala rupcem. Zatim se Ivo zagleda u zvonik i crkvu. Zlatno sunce prelijevalo je svoj sjaj po svim onim dragim krovovima, a nešto nepoznato, neka slatka i sveta milina počela mu se slivati u srce. Ivo se sjetio kako je u onoj crkvi na klišuri posluživao kod svete mise svoga dobrog starinu župnika koji ga je i krstio. Svlada ga čuvstvo pobožnosti te skine kapu, prekriži se, klekne i vruće se pomoli Bogu da ga svuda od zla čuva." (isto, str. 64, 65. i 66.).

Uloga župnika u prosvjeti našega naroda

„Nakon nekoliko dana došlo je u Jasnovo pismo iz Montevidea. Ivo ga je sam napisao svojim materinskim jezikom (...) To svoje znanje zahvaljivao je Ivo svom požrtvovnom župniku koji je u Jasnovu dobrovoljno vršio i službu učiteljsku, jer uređene škole nije bilo, a dobri je župnik znao koja je blagodat jednom mornaru kad se iz tuđih strana svijeta, gdje ga nitko ne razumije, može svojom milom hrvatskom riječi javiti i porazgovoriti sa svojim dragim u zavičaju.

Vlada je, istinabog, više puta htjela u Jasnovo poslati učitelja, razumije se, Talijana, da od-

narođuje našu hrvatsku djecu; no vrijedni se je župnik uvijek tomu s uspjehom opro, jer je volio sam i besplatno djecu podučavati nego da dođe u njegovu čisto hrvatsku župu kakav raznositelj tuđinske kulture i trovatelj svetih domovinskih osjećaja.” (isto, str. 67–68.).

Plemenita ljubav i obećana vjernost

Ivo se povratio s prve duge plovidbe. Čekala ga je vojska. U srcu mu je bila Jelka, ali je bio vrlo diskretan i nenametljiv dok nije završio vojnu obavezu.

„Kad se Ivo nakon tri godine povratio kući od vojništva, oćutio je da Jelku silno ljubi i da bez nje ne bi mogao živjeti. On je nehotice opazio da mu Jelka ljubav uzvraća i da ga ljubi i srcem i dušom. Ivo joj se nije nikada zaklinjao da je obožava i da će joj vjeran biti do crna groba. Ljubavna prisizanja nužna su posljedica otmjenoga gradskog svijeta koji vrlo rijetko ljubi srcem, ali zato riječima vrlo vješto opisuju uzvišena i sveta čuvstva svoga tobože izranjenoga i zaljubljenoga srca, da nekoga osvjedoče o onom čega uistinu u njihovu srcu nema i ne može toliko puta u životu biti.” (isto, str. 68–69.).

U Jasnovu su svi znali da se Ivo i Jelka ljube. Stoga odluče da svoju ljubav priznaju roditeljima i da od njih zatraže blagoslov.

„Vjeruj mi, oće, i ti, majko draga, priznao je Ivo svojim roditeljima, da ja u životu druge osim Jelke ljubiti ne bih mogao. Jelka i nikad nijedna druga, nego Jelka! – izusti Ivo, kaže pisac, zanosno, udariv rukom o prsa.” Tako je isto, isrekno i tiho potvrdila i Jelka pred svojom majkom kad ju je Ivo došao javno zaprositi. (isto, str. 71. i 73.).

Međutim, Ivo je morao ponovno na more, u daleku tuđinu. Na rastanku je zamolio u Jelke kiticu bosiljka, koja će ga trajno podsjećati na njegovu i njezinu vjernost i ljubav:

„Jelkice, imaš li na prozoru kitu bosiljka? (...)

Jelka otkine kitu bosiljka i spusti mu je u ruke.

– Hvala ti, dušo draga! Ovu kiticu nosit ću uvijek sa sobom. Zbogom, Jelka, zbogom (...)
– pozdravi presretan Ivo.” (isto, str. 74.).

Vjernost usprkos svim izazovima i kušnjama

Duge su godine prolazile. Jelka i Ivo bili su daleko jedno od drugoga. Jedno i drugo morali su proći kroz mnoge kušnje i poteškoće. Posebno je Jelka zbog svoje ljepote i dobrote bila stalno na udaru. Neporočna i vjerna svojem obećanju, odvažno se i hrabro držala; uspjela je nadvladati i najteže izazove koje su joj namješ-tali stranci hoteći je prevariti i osramotiti. Dapače, jedan je od njih zbog svoje pokvarenosti nastradao. Pao je u provaliju pri nasrtaju na Jelku. Ni Ivi nije bilo lako. I on se suoćavao s teškoćama života, daleko od oćinskoga doma. No i on je, kao i Jelka, sve nadvladao i, ostavši vjeran „kiti bosiljka”, vratio se svojoj zarućnici.

Radost mladenaca pred oltarom

„Osvanuo napokon i vjenćani dan (...) Kreće svatovska povorka, jest, ima ih ćitava stotina. Eto, eto, već se vidi bijeli vijenac na Jelkinjoj crnoj kosi! (...) Kako je lijepa!...

Svatovska povorka ulazi u crkvu (...) Srećni mladenci kleknu pred oltar. Źupnik ih je blagoslovio suznih oćiju (...)

Ivo i Jelka Marić pokazu se na pragu crkve. Ganuti su. Njihova je ljubav posvećena. Oni su vjenćani.

– Srećno! Źivjeli – snažno zaori iz stotine grla.” (isto, str. 168.).

Bosiljak simbol vjernosti i ljubavi

„Drugi dan po vjenćanju u sobi vjerenika radosno je titralo i zlatnim se sjajem prelijevalo sunćano svjetlo. Jelka se probudila iz slatkoga sna. Blaženno je pogledala u svoga Iva, stidljivo mu se nasmiješila i nježno ga upitala:

– Ivo, što ti to na vratu o vrpći visi?

– Na brodu sašio sam uvenuļu kitu bosiljka koju si mi, dušo, dala kad sam otišao bio.” (isto, str. 169.).

Djeca su nova radost i zalog ljubavi

„U Jasnovu još se mnogo govorilo o sjajnom piru, a već su prošle dvije godine da je Jelka

svoje srce pred oltarom predala Ivu (...) Jelka je pod svojim srcem ćutjela novu luč života koja je još slađom i trajnijom vezom morala svezati mlade roditelje. Dvije godine minuše kao sladak san, a taj zlatni san donese Jelki lijepoga i zdravog sinčića kojega na krstu nazvaše Mirkom.

Jelka bijaše sada potpuna žena. Njezino je srce stiglo na vrhunac svih slatkih čuvstava: bila je dobra kćerka, vjerna supruga i ljubeća majka. Sve ostalo bilo je za nju prazna pustoš. Malo ima žena koje se mogu uzdržati na vrhuncu ovih svetih i teških dužnosti (...)

Ivo i Jelka sretne su dane živjeli uz svoje dijete i uz svoje roditelje. Stanovali su u maloj sobici, a na prozoru još im se uvijek zelenio bosiljak. (isto, str. 170–171.).

Život je na žalost ponovno pomutio njihovu sreću. Izbio je rat. Strani, neprijateljski rat; ali – što pisac u romanu želi posebno naglasiti – u taj rat za drugoga morali su ići, na silu, i naši ljudi. Pošao je i Ivo. U ratu je poginuo. To Jelkina ljubav nije mogla izdržati. Vjerna cijeloga života, i u smrti će biti vjerna: u nekoj primisli da se što prije s njim u vječnosti sastane...

Praktična refleksija

Koliko god ova elegična pripovijest kao roman bila sentimentalna i u svojim dramskim scenama neobična, svojom središnjom porukom: ljubavlju i vjernošću Jelke i Ive, njihovim neporočnim i plemenitim osjećajima i životom svjedoči o intimnim idealima koji i pod naslagama suvremenog mentaliteta žive u plemenitim dušama današnje mladeži. Isplati se i trebalo bi im i danas ostati vjeran, poput Jelke i Ive.

TRPKOST ŽIVOTA I SNAGA IDEALA – VJERA U BOGA

Bog je stvarnost s kojom smo cijelim svojim bićem povezani. Ali stvarnost potpuno različita od bilo kojih naših iskustvenih stvarnosti.

orijentacije

Teolozi kažu da mu ne možemo „tematski“ prilaziti; on je za naša ljudska istraživanja „atematski“; ne možemo mu pristupati kao nekom predmetu, nekoj temi koju znanstveno istražujemo. Treba mu pristupati osobno, kao osobi, iako i tu moramo biti svjesni da se njegova osobnost i osoba mnogostruko razlikuje od naše, od naših ljudskih shvaćanja i pojmova. Bog je samo analogno našim shvaćanjima biće, ljubav, osoba... On je to u potpunosti, u nadiskustvenom bitku i bivstvovanju. On je Onaj koji jest: Bog.

Iz iskustva znamo da nam je Bog najbliži kad se nalazimo u nekim brigama, nemirima, poteškoćama. Tada ga najčešće i zazivamo, osjećamo ga blizu, obraćamo mu se.

Znajući za tu istinu, za trpkosti i tjeskobe u životu, čovjek s druge strane zna, upozna je i drugu stranu života: njegove radosti i ljepote. Život bi s Bogom trebao sjati toplinom, svjetlošću, nadom i idealima. Misao da smo mi Božji i da je Bog naš trebala bi biti neiscrpan izvor snage i nadahnuća. Optimizam je naša opcija i naše određenje. A toga treba u životu. Bez toga bi svi mladenački, vjerski, moralni, osobni i društveni ideali mogli ostati bez svojega korijena i ploda.

Tinovo zazivanje Boga

Našavši se u moralnim i širim životnim poteškoćama, naš pjesnik Tin Ujević (1891–1955) priznaje svoju krizu i obraća se Bogu:

*Kako je teško biti slab,
kako je teško biti sam,
i biti star, a biti mlad!*

*I biti slab i nemoćan,
i sam bez igdje ikoga,
i nemiran, i očajan.*

*I gaziti po cestama,
i biti gažen u blatu,
bez sjaja zvijezde na nebu (...)*

*– O Bože, Bože, sjeti se
svih obećanja blistavih
što si ih meni zadao.*

*O Bože, Bože, sjeti se
i ljubavi, i pobjede
i lovora, i darova.*

*I znaj da Sin tvoj putuje
dolinom svijeta turobnom
po trnju i po kamenju,
od nemila do nedraga,
a noge su mu krvave,
i srce mu je ranjeno.*

*I kosti su mu umorne,
i duša mu je žalosna,
i on je sam i zapušten (...)*

*O Bože, žeže tvoja riječ
i tijesno joj je u grlu,
i željna je da zavapi.*

*Ta besjeda je lomača
i dužan sam je viknuti,
ili ću glavnom planuti.*

*Pa nek sam krijes na brdima,
pa nek sam dah u plamenu,
kad nisam krik sa krovova! (...)*

(Svakidašnja jadikovka)

Molitva Antuna Branka Šimića

Zamoren od životnih, duševnih i tjelesnih briga i nevolja, naš je pjesnik Antun Branko Šimić (1898–1925) u razgovoru s Bogom ispevao jednu od najljepših molitava na svijetu:

*Bože
koji si me do ovog časa doveo nevidljiv
vodi me i dalje koncu mojih želja*

*Ne ostavi me
umorna i sama nasred puta
Obrazi su moji blijedi
i moje misli nemoćno ko moje ruke vise*

*Bože
daj da novo plavo jutro
iz umora digne moje misli
da kroz bijele ruke prođe mlaz crvene svjež
krvi*

*Budi
nad mojom glavom moja pratilica zvijezda*

(Molitva na putu)

Doista, divna molitva!

Treba je samo znati doživjeti i iskreno moliti.

Ljudski ideali jesu i vjerski ideali

Govoreći o ljudskim plemenitim težnjama, o moralnim obvezama, o čovjeku koji mora osmisliti svoj život, govorimo u stvari o vjerskom pozivu čovjeka. Stoga je Šimićeva Opomena u svojoj dubokoj svjestitosti čovjeka i njegova poziva spontano vjerska:

*Čovječe pazi
da ne ideš malen
ispod zvijezda!*

*Pusti
da cijelog tebe prođe
blaga svjetlost zvijezda!*

*Da ni za čim ne žališ
kad se budeš zadnjim pogledom
rastajao od zvijezda!*

*Na svom koncu
umjesto u prah
prijedi sav u zvijezde!*

(Opomena)

U svojoj metaforičnosti i simbolici ova kratka pjesma sažima kršćansku opciju u najradikalnijim etičkim zahtjevima.

Slično je i s jednom drugom lirskom refleksijom, sa *Slapom* Dobriše Cesarića (1902–1980). Vedar, lirski prozračan i dubinski refleksivan, *Slap* je pun poticaja i optimizma:

*Teče i teče, teče jedan slap;
Što u njem znači moja mala kap?*

*Gle jedna duga u vodi se stvara,
i sja i dršće u hiljadu šara.*

*Taj san u slapu da bi mogo sjati,
I moja kaplja pomaže ga tkati.*

(Slap)

Doista, svi smo mi samo kaplje u silnom valu života. Ali svjesne i savjesne „kapi”, suradnici Božji i akteri naše povijesti. Ta bi nam svijest trebala uvijek biti pred očima. Pozvani smo da „sjajimo” u tom „slapu”; i što bolje budemo „sjali”, to će i čitav „slap” biti svjetliji. Sjetimo se misli da Bogu nitko nije nevažan.

PJESNIČKO SVJEDOČENJE BOGA

Andrićev „skroviti Bog“

Filozofi su često dolazili do Boga iz kontingentnosti, prolaznosti, svijeta. Književnici su ga slutili kroz neku nutarnju intuiciju. Ljudi ga najčešće osjećaju kroz osobno iskustvo, kroz nutarnje niti svoje svijesti i savjesti. No usprkos tomu mnogi se pitaju, traže i, često, dobro namjerno sumnjaju. Htjeli bi da Bog bude nazočniji, opipljiviji, jasniji. Zapažajući sve to, književnik Ivo Andrić (1892–1975) u svojim *Nemirima* ovako razmišlja o Bogu:

„Bog izbija kao svjetlo iz svake stvari stvorene i svakog života koji se miče.

Osamljen kamen na žalu ima aureolu njegova daha, i oblijeva ga jutrom i večerom, kao ljubica fluid, sjaj sunca koje se ne vidi.

On je kao toplina u dahu svega što živi.

On je gluha za sate koji izbijaju i cijepaju vrijeme na parčad, i On je slijep za dan i noć i sve promjene vremena.

On je kao miran sjaj i velika tišina u kojoj se čuje glas koji ga nije čuo.

On tako dobro šuti da se već pomišlja da ga nema.

A On je mirno srce svih atoma.”

(*Ex Ponto – Nemiri*, Svjetlost, Sarajevo 1975, str. 115.)

Možda se ovdje javlja stanovit pjesnički pankozmizam koji graniči s panteizmom. Naravno, kršćanski Bog je transcendentan, tj. iznad stvari i prirode koju je stvorio, ali je svojom moći i uzdržavanjem svemira svugdje prisutan. Nebesa pripovijedaju slavu Božju, kaže nam Sv. pismo. Čovjek ga, utvrđuje Tridentski sabor, otkriva u sebi i svijetu oko sebe, svojom naravnom spoznajom.

Stoga jedan drugi naš pjesnik, Viktor Vida (1913–1960), u pjesmi koja nosi biblijski naslov *Gorući grm* potvrđuje istu misao: spontano spoznaje i doživljava Boga.

Pjesničko svjedočenje Božje nazočnosti u svijetu

Evo te spomenute Vidine pjesme:

*U ime Oca i Sina i Duha Svetoga.
Tišina. Kucaj srca. Vedra noć.*

*U Ocu je vrijeme izmjereno.
On je početak i kraj veličanstvenih ura
na dušinu sunčaniku.
Vidim Te, Oče, u beskrajnoj kugli,
gdje se kao u zrcalima odražuješ.
Tvoje je ime ispisano na vjetru
i na usni Arhandela,
koji drži zublju
i plameni mač.
Na vodi, što se od Tvoje vječnosti
ježuri.*

*Moj Bože,
ti istu ljubav dijeliš prosjaku
i velmoži, čiji prsti s dragim kamenom
počivaju na baršunu.
Na oblacima i nad rijekama caruješ
zajenjajući oklopnike.*

*Od tvoje vatre plodovi sazrijevaju
i slatkoću daješ trudnom snu.
Anđeo ti šestopercem ime
na klisurama kuje.
Nečujni rast trave
i šum školjke Te veliča,
a i bogohulnik
ističe postojanje Tvoje,
kad se otrovanim laticama
truje.*

*Dok se ne prenuh od šaputanja Tvoga
u svijetu,
Bio sam sam,
ko zaboravljena frula
il slomljen stup u travi.*

(Gorući grm)

Neka ova pjesma, za ovaj put, bude ilustrativan zaključak ovog malog izbora iz široke vjerske problematike kojom se na svoj način bave književnost i kateheza: Bog je stvarnost preko koje se ne može tako lako prijeći. To potvrđuje i naša književnost. Njezine će ilustracije, bez sumnje, omogućiti bolji uvid u intimne doživljaje vjerske stvarnosti i tako pomoći katehezi da kroz književnu riječ osvjetli svoja izlaganja.